

Дослідження, розробки, проекти
з питань публічного управління та адміністрування

УДК 35.07:342.5

Колтун Вікторія Семенівна

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри регіональної політики ННІ ПУДС
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Koltun Viktoriia

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Head of the Regional Policy Department of the Educational and Scientific
Institute of Public Administration and Civil Service of
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0001-8432-873X

**ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ЯК ФОРМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНО-ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ
DETERMINANTS OF LEGISLATIVE INITIATIVE AS FORMS OF
IMPLEMENTING PUBLIC AND AUTHORITATIVE POWERS**

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню детермінантів законодавчої ініціативи як форми реалізації публічно-владних повноважень.*

Визначено, що форми управлінської діяльності дозволяють виразити екзогенну волю держави, реалізовувати публічні інтереси, завдання й функції суб'єктів владних повноважень (виконувати адміністративні зобов'язання), додержуватися встановленого порядку управління, гарантувати гласність і прозорість діяльності відповідних органів, що призводить до утвердження законності. Ці форми характеризують компетенцію і повноваження органів публічної влади, а обрання оптимальних форм діяльності забезпечує ефективність їх реалізації. У разі

продуктивного поєднання цих форм відбувається удосконалення управлінської діяльності, що позитивно впливає на суспільні процеси.

Для органів, уповноважених на видання обов'язкових до виконання актів, в тому числі, законодавчої влади, екзогенною формою реалізації публічної влади є законотворчість, що здійснюється, зокрема, у законодавчому процесі, атрибутивним синкретичним елементом якого виступає законодавча ініціатива.

З'ясовано, що правова природа законодавчої ініціативи визначається її належністю до законодавчого процесу. Ця стадія розпочинає вказаний процес і включає право уповноважених суб'єктів її реалізувати, обов'язки з виконання, що складають зміст законодавчої ініціативи, визначену законодавством підставу виникнення цього процесу та об'єкт, з приводу якого вчиняються діяння.

Суб'єкти законодавчої ініціативи як суб'єкти публічно-управлінської діяльності здійснюють формування публічної політики держави, а реалізуючи право ініціативи, у разі ухвалення нормативно-правових актів, така діяльність набуває форми врегулювання відносин у певній сфері життєдіяльності суспільства. Таким чином, детермінування законодавчої ініціативи обумовлює забезпечення належного врегулювання уповноваженими суб'єктами законодавчої ініціативи суспільних відносин, а отже впливає на ці відносини, що дозволяє розцінювати ініціативу як форму реалізації публічно-владних повноважень.

Ключові слова: влада, взаємодія, повноваження, законодавча ініціатива, суб'єкт законодавчої ініціативи, публічно-владні повноваження, публічне управління.

Summary. The article is focused on studying the determinants of legislative initiative as a form of exercising public and authoritative powers.

It has been determined that the forms of management activity allow

expressing the exogenous will of the state, realizing public interests, objectives and functions of authoritative power subjects (fulfilling administrative obligations), following the established management procedure, guaranteeing the publicity and transparency of the activities of the relevant agencies, which leads to the rule of law establishment. These forms characterize the competence and powers of public authorities, and selecting the optimal forms of activity ensures the effectiveness of their implementation. If these forms are productively combined, there is improvement of management activities, which has a positive effect on social processes.

The exogenous form of exercising public power for the agencies authorized to issue binding acts, including the legislative ones, is law-making, which is carried out, in particular, in the legislative process, whose attributive syncretic element is the legislative initiative.

It has been clarified that the legal nature of the legislative initiative is determined by its belonging to the legislative process. This stage begins the specified process and includes the right of the authorized subjects to implement it, the implementation obligations that make up the content of the legislative initiative, the legally defined reason for the origin of this process and the object for taking the actions.

The subjects of the legislative initiative as subjects of public and management activity carry out the formation of the state’s public policy, and by exercising the right of initiative, in case of the adoption of regulatory legal acts, such activity acquires the form of regulating relations in society’s certain sphere of life. Thus, the determination of the legislative initiative conditions the provision of proper regulation by the authorized subjects of the legislative initiative of social relations, and therefore affects these relations, which allows considering the initiative as a form of exercising public and authoritative powers.

Key words: *power, interaction, authorities, legislative initiative, subject of legislative initiative, public and authoritative powers, public administration.*

Постановка проблеми. Нагальні питання євроінтеграції України зумовили активізацію процесів ефективного формування в країні класичних атрибутивних ознак правової, соціальної, демократичної держави шляхом продуктивної реалізації здійснюваних реформ при здійсненні державної політики у цілісному спектрі сфер життєдіяльності суспільства. Ефективність такого реформування залежить від обґрунтованості законодавчого регулювання відповідних відносин і процесів. Якісність нормотворчості детермінована специфікою підготовки проєкту нормативно-правового акту, який вноситься до парламенту шляхом реалізації права на законодавчу ініціативу. Суб'єкти владних повноважень здійснюють управлінську діяльність у відповідних формах, що виражають екзогенну волю держави з реалізації публічних інтересів, завдань та функцій суб'єктів владних повноважень. Обрання оптимальних форм діяльності забезпечує ефективну реалізацію завдань, функцій, компетенції та повноважень відповідних суб'єктів адміністрування, що призводить до удосконалення управлінської діяльності, а у кінцевому результаті – позитивно впливає на трансформацію суспільних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У теоретичному аспекті зміст поняття «суб'єкт законодавчої ініціативи» та коло суб'єктів законодавчої ініціативи досліджувалися С. М. Гусаровим [1], Г. І. Дуткою [2; 3], А. Ю. Івановою [4], О. М. Мудрою [5], а також Ю. М. Перервою [6] та ін. Вивчення форм реалізації публічно-владних повноважень переважно здійснюється вченими-адміністративістами: В. Б. Авер'яновим [7], Ю. П. Битяком [8], В. К. Колпаковим [9], В. І. Теремецьким [10], І. П. Яковлєвим [11] тощо. Проте специфіка сучасних етапів державотворення потребує комплексного дослідження питання реалізації права законодавчої ініціативи як форми реалізації публічно-владних повноважень, зокрема у сфері державного управління.

Метою статті є окреслення детермінанту законодавчої ініціативи як

форми реалізації публічно-владних повноважень.

Виклад основного матеріалу. Становлення України як правової, соціальної, демократичної держави, ефективне здійснення державної політики, а також конституційно-правове реформування передбачають належне застосування відповідних форм забезпечення в окремих сферах і галузях державного управління, через застосування яких відбувається реалізація повноважень відповідних суб'єктів публічного управління. При цьому ефективність управління в усіх сферах і галузях вимагає обрання оптимальних та дієвих форм реалізації державно-владних повноважень.

У теоретико-лінгвістичному дискурсі форму визначають відповідно до її характеристики як зовнішній прояв, оформлення, вираження певного предмету, явища чи процесу. Філософи розглядають форму у двох контекстах: внутрішньому – як спосіб існування змісту, його внутрішню структуру [12, с. 1543] й зовнішньому – як спосіб зовнішнього прояву змісту (від лат. *forma* – зовнішній вид), спосіб зв'язку елементів змісту [13, с. 483] чи спосіб організації та існування предметів і явищ реального світу [14, с. 241].

В управлінсько-правовій доктрині категорію форм досліджують як «форми управління», «форми регулювання», «форми державного управління», «форми управлінської діяльності», «форми діяльності державної адміністрації», «форми забезпечення», що відображають зовнішні форми вираження змісту управлінської діяльності, а також взаємозв'язки і взаємодію органів та посадових осіб органів публічного адміністрування.

Форми управлінської діяльності дозволяють виразити зовнішню волю держави, реалізовувати публічні інтереси, завдання й функції суб'єктів владних повноважень (виконувати адміністративні зобов'язання), додержуватися встановленого порядку управління, гарантувати гласність і прозорість діяльності відповідних органів, що призводить до утвердження

законності. Ці форми характеризують компетенцію і повноваження органів публічної влади, а обрання оптимальних форм діяльності забезпечує ефективність їх реалізації. У разі продуктивного поєднання цих форм відбувається удосконалення управлінської діяльності, що позитивно впливає на суспільні процеси.

Форми державного управління, на думку В. Б. Авер'янова, є відмінними за своїм характером та наслідками способами зовнішнього вираження діяльності органів виконавчої влади [7, с. 212, 277]. В. К. Колпаков характеризує форму публічного адміністрування як зовнішньо виражену дію суб'єктів публічної адміністрації в межах їх компетенції для реалізації їх завдань, що спричиняє певні наслідки [9, с. 43]. І. П. Яковлев вказує, що форми публічного адміністрування розкривають зміст владної активності; у свою чергу дотримання вимог кожної форми й їх ефективна реалізація дозволяють визначити як реальний (практичний), так і декларований зміст публічного адміністрування [11, с. 80].

Відомий вчений-адміністративіст Ю. П. Битяк досліджував форми управління у взаємозв'язку з функціями, які розкривають напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на об'єкти. Водночас форми відображають шляхи реалізації такого впливу – практичне здійснення управлінської діяльності [8, с. 134]. Аналізуючи форми управління і форми адміністрування, К. Л. Бугайчук у своїх наукових працях дійшов висновку, що різниця між цими категоріями полягає у характеристиці суб'єкта, який здійснює таку діяльність: орган державного управління чи суб'єкт публічної адміністрації [15, с. 134].

У науці державного управління форму діяльності визначають як уніфікований за зовнішніми ознаками, формалізований вид результатів конкретних дій органу управління чи адміністрування (його структурних підрозділів) і службових осіб, спрямований на досягнення поставленої мети [16]. Отже, зазвичай форми управління чи адміністрування реалізуються

органами публічного адміністрування – суб'єктами владних повноважень, які надають адміністративні послуги чи здійснюють виконавчо-розпорядчу діяльність. Водночас існує і широке тлумачення категорії «суб'єкти публічної адміністрації» В. М. Бевзенка та М. Й. Вільгушинського. Серед їх видів В. М. Бевзенко називає Верховну Раду України, її органи, Рахункову палату України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тощо [17 с. 122–133]. М. Й. Вільгушинський відносить до суб'єктів владних повноважень тих суб'єктів публічної влади, хто на підставі норм публічного права має право видавати юридичні акти та вчиняти дії, спрямовані на забезпечення реалізації публічного інтересу. Відповідно, названі повноваження має, зокрема, Верховна Рада України як орган законодавчої влади, та суб'єкти, діяльність яких тісно пов'язана з його роботою – Рахункова палата України; комітети Верховної Ради України; Апарат Верховної Ради України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [18, с. 13].

Крім того, в теорії держави і права однією з ключових категорій є «форми здійснення функцій держави», тобто їх зовнішній прояв, що відбувається в процесі її діяльності та виражається в правових і організаційних (фактичних) формах.

Під правовими формами науковці розуміють управлінську чи регулятивну діяльність державних органів, що полягає у вчиненні юридично значимих дій із виконання державних функцій у визначеному законом порядку, що має правові наслідки. Серед правових форм реалізації функцій держави окреме місце займає правотворча діяльність як діяльність компетентних органів і посадових осіб, спрямована на видання чи санкціонування, зміну чи скасування норм права, і завершується оприлюдненням нормативно-правових актів, а також їх систематизацією [19, с. 67–68]. Так, Верховна Рада України є суб'єктом публічної адміністрації, який здійснює публічне адміністрування шляхом

правотворчої діяльності. Саме за результатами видання правових актів управління (нормативних або індивідуальних (ненормативних), укладання адміністративних договорів або угод, вчинення інших юридично значимих дій настають правові наслідки [10, с. 69].

Форми реалізації публічно-владних повноважень є способом зовнішнього вираження діяльності суб'єктів таких повноважень, засновані на їх компетенції, що залежать від її змісту й обумовлені реалізацією завдань і функцій суб'єкта у межах такої компетенції. Мета обумовлює вибір конкретної форми для забезпечення ефективності діяльності суб'єкта. Особливість застосування форм характеризується тим, що вони тягнуть за собою певні наслідки, які науковці традиційно поділяють на правові та неправові [7, с. 282; 20, с. 167; 21, с. 266]. Тобто формою реалізації повноважень є зовнішньо виражена дія суб'єктів публічної адміністрації, здійснювана в межах їх компетенції для виконання поставлених перед ними завдань і тягне за собою певні наслідки.

Тому найпоширенішим є поділ форм за наслідками, до яких вони призводять, на правові та неправові [10, с. 69; 22, с. 229]. Слід звернути увагу, що за сучасних умов окремі науковці вважають такий поділ не зовсім вдалим, бо будь-які форми ґрунтуються на правових актах і приписах; а категорія «неправовий» вживається як синонім терміну «протиправний, незаконний» [23, с. 254]. Водночас оскільки критерієм поділу є правовий наслідок (правовідносини), наявний (правові) або відсутній (неправові) внаслідок застосування тієї чи іншої форми, зазначена аргументація підлягає критиці.

Таким чином, правовими формами є ті, внаслідок яких настають юридичні наслідки – виникають правовідносини, пов'язані зі встановленням або застосуванням норм права. Неправові форми не пов'язані з реалізацією владних виконавчо-розпорядчих повноважень; вони передують або є наступними після правових і не викликають виникнення

правових відносин, до яких належать організаційні дії (обговорення, розробка програм, наради тощо) чи матеріально-технічні операції (складання довідок, звітів, діловодство, видання юридичних актів, оформлення, розсилка документів, аналіз інформації, підготовка аналітичних і статистичних даних тощо) [7, с. 176–177; 20, с. 278–279], які сприяють створенню умов для належної реалізації повноважень органів публічної влади, зокрема спрямовані на забезпечення ефективної діяльності системи управління у певній сфері [10, с. 71].

Традиційно до правових форм науковці відносять видання (нормативно- чи індивідуально-правових) актів управління, укладання адміністративних договорів та здійснення юридично значущих дій, спрямованих на виникнення певних юридичних наслідків. Отже, ці форми виступають як юридичні факти і можуть формувати правовідносини.

Для органу законодавчої влади зовнішньою формою реалізації публічної влади є законотворчість. Зміст законотворчості, на думку О. Ф. Скакун, не вичерпується власне створенням законів, а охоплює і діяльність, пов'язану з оцінюванням їх ефективності, і можливим подальшим коригуванням. Законодавча ініціатива є першою, «передпроектною» стадією, яка передбачає внесення проекту закону в офіційному порядку до законодавчого органу певними органами й особами [19]. Однак можливість реалізації публічної влади у формі законотворчості на стадії ініціативи передбачена не лише народними депутатами, які складають законодавчий орган, а й іншими суб'єктами. Так, згідно зі ст. 93 Конституції України правом законодавчої ініціативи наділені народні депутати України, Глава держави і Уряд України [24].

За сучасних умов суб'єктами законодавчої ініціативи фактично виступають суб'єкти владних повноважень вищої ланки – парламентарі (Верховна Рада України), Глава держави та Уряд України, аналіз повноважень яких свідчить про їх управлінський вплив на усі сфери

життєдіяльності суспільства: політичну, економічну, соціальну, культурну, екологічну тощо. Наприклад, Кабінет Міністрів забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України (п. 1 ч. 1 ст. 116 Конституції України) і забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (п. 1¹ ч. 1 ст. 116 Основного Закону), забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави (п. 1 ч. 1 ст. 106 Конституції України), а Верховна Рада визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (п. 5 ст. 85 Основного Закону України). Ці взаємозв'язок і взаємоконтроль характеризують дієвість системи «стримувань і противаг» і водночас необхідність гарантування самостійності та певної взаємозалежності органів держави, у тому числі суб'єктів законодавчої ініціативи.

Висновки. Аналіз наукових праць, предметом яких є дослідження законодавчої ініціативи, дає підстави зробити такі висновки. Суб'єкти законодавчої ініціативи як суб'єкти владних повноважень здійснюють формування публічної політики держави при ухваленні нормативно-правових актів шляхом врегулювання відносин у певній сфері життєдіяльності суспільства. Таким чином, законодавча ініціатива детермінує забезпечення належного врегулювання уповноваженими суб'єктами законодавчої ініціативи суспільних відносин, а отже впливає на них, що дозволяє верифіковано розцінювати таку ініціативу як форму реалізації публічно-владних повноважень.

Література

1. Гусаров С. М. Суб'єкти законодавчої ініціативи в Україні // Наше право. 2015. № 6. С. 54–60.
2. Дутка Г. І. Конституційно-правові основи законодавчої ініціативи в Україні // Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 68. С. 69–74.
3. Дутка Г. І. Законодавча ініціатива – вихідна стадія законодавчого процесу // Прикарпатський юридичний вісник. 2011. Вип. 1. С. 44–51.
4. Іванова А. Ю. Право законодавчої ініціативи народу в контексті законопроекту № 1015 і сучасних дискусій // Український часопис конституційного права. 2019. № 2. С. 26–35.
5. Мудра О. М. Конституційний статус суб'єктів права законодавчої ініціативи: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.02. К. : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2003. 17 с.
6. Перерва Ю. М. Суб'єкти права законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2010. № 4 (51). 1. С. 53–59.
7. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у двох томах: Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К. : Юридична думка, 2004. 584 с.
8. Адміністративне право: підручник; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Паращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
9. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування // Адміністративне право і процес. 2012. № 2. С. 43–51.
10. Теремецький В. І. Форми адміністративно-правового регулювання податкових відносин в Україні // Науковий вісник Чернівецького університету. 2011. Випуск 604: Правознавство. С. 68–73.
11. Яковлєв І. П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 224 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад.

- та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
13. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Філософія : учебник. Х. : Прапор, 2005. 496 с.
 14. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.
 15. Бугайчук К. Л. Форми публічного адміністрування в органах Національної поліції України // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 133–140.
 16. Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М., Фоміцька Н. В. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової. Х. : Магістр, 2011. 306 с.
 17. Загальне адміністративне право: підручник / [Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші]; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
 18. Вільгушинський М. Й. До питання про сутність та зміст категорії «суб'єкт владних повноважень». Віче. 2013. № 12. С. 10–14.
 19. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
 20. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. К. : Атіка, 2007. 624 с.
 21. Чеховська І. В. Адміністративно-правове забезпечення державної сімейної політики в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Ірпінь, 2014. 535 с.
 22. Журавель Я. В., Теремецький В. І. Здійснення реєстраційних дій як прояв правової форми публічного адміністрування // Вісник

Харківського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 2 (89). С. 227–238.

23. Берлач А. І. Адміністративне право України : навч. посіб. для дист. навч. К. : УН-Т «Україна», 2005. 472 с.
24. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.06.2023)

References

1. Husarov S. M. Subiekty zakonodavchoi initsiatyvy v Ukraini. *Nashe pravo*. 2015. № 6. S. 54–60.
2. Dutka H. I. Konstytutsiino-pravovi osnovy zakonodavchoi initsiatyvy v Ukraini. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2012. S. 69–74.
3. Dutka H. I. Zakonodavcha initsiatyva – vykhidna stadiia zakonodavchoho protsesu. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2011. S. 44–51.
4. Ivanova A. Pravo zakonodavchoi initsiatyvy narodu v konteksti zakonoproiektu № 1015 i suchasnykh dyskusii. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 2019. № 2. S. 26–35.
5. Mudra O. M. Konstytutsiinyi status subiektiv prava zakonodavchoi initsiatyvy: avtoref. dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.02. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet im. T. Shevchenka, 2003. 17 s.
6. Pererva Yu. M. Subiekty prava zakonodavchoi initsiatyvy v zarubizhnykh krainakh. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2010. № 4 (51). Ch. 1. S. 53–59.
7. *Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs: pidruch.:* U dvokh tomakh: T. 1. Zahalna chastyna / red. kolehiia: V. B. Averianov (holova). Kyiv: Yurydychna dumka, 2004. 584 s.
8. *Administratyvne pravo: pidruchnyk; za zah. red. Yu. P. Bytiaka, V. M. Parashchuka, V. V. Zui.* Kharkiv: Pravo, 2010. 624 s.
9. Kolpakov V. K. Poniattia form publichnoho administruvannia.

- Administratyvne pravo i protses. 2012. № 2. S. 43–51.
10. Teremetsky V. I. The Forms of administrative and legal regulation of the tax relation in Ukraine. Naukovy Visnyk Chernivetskoho Universitetu: Zbirnyk Naukovykh Prats. Vyp. 604: Jurisprudance. Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2011. S. 68–73.
 11. Yakovliev I. P. Formy i metody publichnoho administruvannia u derzhavni mytnii spravi: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Odesa, 2016. 224 s.
 12. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun, 2005. VIII, 1728 s.
 13. Danylian O. H., Taranenko V. M. Fylosofiia: uchebnyk. Kharkov: Prapor, 2005. 496 s.
 14. Filosofiia: slovnyk terminiv ta personalii / V. S. Blikhar, M. A. Kozlovets, L. V. Horokhova, V. V. Fedorenko, V. O. Fedorenko. Kyiv: KVITS, 2020. 274 s.
 15. Buhaichuk K. L. Formy publichnoho administruvannia v orhanakh Natsionalnoi politsii Ukrainy. Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava. 2018. Vyp. 4. T. 1. S. 133–140.
 16. Dziundziuk V. B., Meltiukhova N. M., Fomitska N. V. Publichne administruvannia v Ukraini: navch. posib. / za zah. red. V. V. Korzhenka, N. M. Meltiukhovoii. Xarkiv: Mahistr, 2011. 306 s.
 17. Zahalne administratyvne pravo: pidruchnyk / [Hrytsenko I. S., Melnyk R. S., Pukhtetska A. A. ta inshi]; za zah. red. I. S. Hrytsenka. Kyiv : Yurinkom Inter, 2017. 568 s.
 18. Vilhushynskyi M. Y. Do pytannia pro sutnist ta zmist katehorii «subiekt vladnykh povnovazhen». Viche. 2013. № 12. S. 10–14.
 19. Teoriia derzhavy ta prava : navch. posib. / [Ie. V. Bilozorov, V. P. Vlasenko, O. B. Horova, A. M. Zavalnyi, N. V. Zaiats ta in.] ; za zah. red. S. D. Husarieva, O. D. Tykhomyrova. Kyiv : NAVS, Osvita Ukrainy, 2017. 320 s.
 20. Stetsenko S. H. Administratyvne pravo Ukrainy: Navch. posib. K.: Atika,

2007. 624 s.

21. Chekhovska I. V. Administratyvno-pravove zabezpechennia derzhavnoi simeinoi polityky v Ukraini: dys. ... dokt. yuryd. nauk. Irpin, 2014. 535 s.
22. Zhuravel Ya. V., Teremetskyi V. I. Zdiisnennia reiestratsiinykh dii yak proiav pravovoi formy publicлноho administruvannia. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2020. № 2 (89). S. 227–238.
23. Berlach A. I. Administratyvne pravo Ukrainy: navch. posib. dlia dyst. navch. Kyiv: Un-t «Ukraina», 2005. 472 s.
24. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. BD «Zakonodavstvo Ukrainy» // VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (date of access: 25.06.2023)